

El nen autista. A la recerca d'espais interactius “estar amb” dins d'un marc educatiu i terapèutic. SEGONA PART¹

PILAR VILAGUT²

Aquesta és la segona part del treball realitzat a partir de les vivències de l'autora amb infants autistes en un centre educatiu i terapèutic, mostra exemples de com crear nous espais interactius “estar amb” (D. Stern 1985) a través del joc. A partir de les experiències que es relaten, els infants comencen a acumular vivències compartides, mitjançant les quals s'afavoreix el naixement de un “sí-mateix emergent”. Saber d'on venen les sensacions, quines són, i identificar-les en els diferents tipus de joc, els ajuda, els tranquil·litza i els ofereix una experiència amb sentit i emoció. Veurem que es tracta d'un treball llarg i lent. L'empatia del professional juntament amb la seva esperança, perseverança i confiança són eines fonamentals en el desenvolupament d'aquests nens i nenes.

Paraules Clau: espai interactiu, sí-mateix emergent, empatia, sensacions, significats.

This is the second part of the work based on the experiences of the author with autistic infants in an educational and therapeutic centre. It demonstrates how to create new interactive spaces (a sense of “being with”, Stern, D. 1985) through playing experiences. Thus, the children begin to absorb shared experiences which promote the birth of an “emergent self” (Stern, D. 1985). Knowing where these feelings come from and identify them in each different game has a calming effect and offers them a more meaningful and emotional experience. We can see that this is a slow and lengthy process and that the professional's empathy, perseverance and confidence are fundamental tools in the development of these infants.

Key words: interactive contexts “being with”, sensations, empathy, meanings.

English Title: *The autistic child. In search of interactive spaces “being with” in an educational and therapeutic setting.*

Cita bibliogràfica / Reference citation:

Vilagut Macià, Pilar. (2009). El nen autista. A la recerca d'espais interactius “estar amb” dins d'un marc educatiu i terapèutic. Segona part. *Clínica e Investigación Relacional*, 3 (1): 200-213.

[[<http://www.psicoterapiarelacional.es/CEIRREVISTAOnline/CEIRPortada/tabid/216/Default.aspx>]
[ISSN 1988-2939]

Hi ha tres estats mentals que tenen gran importància per el mon interpersonal i no exigeixen que el llenguatge es faci present en la ment: compartir l'atenció, compartir intencions i compartir estats afectius. Aquest últim és de cabdal importància.

(Stern, D. 1985)

Introducció:

Per l'infant autista, donat el seu dèficit, és fonamental cercar experiències que l'ajudin a reconèixer-se com un ser "mentalitzat". (Fonagy, 1995).

Allò que de forma innata no s'ha pogut donar o s'ha vist truncat en una edat molt primerenca, com és la integració dels afectes, les percepcions, esdeveniments sensoriomotors, records i altres cognicions, s'hauran d'oferir a partir de la creació d'espais interactius "estar amb" (Stern 1985) o ZDP (zones de desenvolupament proper) (Vygotsky 1962), en un ambient que estimuli el sentiment de confiança i seguretat.

Així com en la primera part del present treball (P. Vilagut, 2008), publicat en el nº2 v.2 de la mateixa revista, l'autora ens mostrava espais interactius "estar amb" (Stern, 1985), vinculats als sentits i les sensacions, en el present article, i como ja s'havia anunciat, el lector els trobarà vinculats al que l'autora anomena "l' hora de joc" i "l' hora de la cançó".

En aquestes situacions d'interacció que provocarem, tindrem en compte utilitzar els següents conceptes que els permetran vivenciar, mica a mica, l'experiència de continent-contingut, (Bion 1959) i d'unitat corporal.

- Dintre/fora: vivencien el mitjà intern i extern. El jo i el no jo.
- Ple/vuit: vivencien el sentiment de "res" de buidor, cap cosa; de cap emoció; i el sentiment de "ple", alguna emoció.
- Fort/suau: vivencien el sentiment de seguretat i tranquil·litat que li proporcionen els objectes i les formes autistes (Tustin, 1992) però no com una sensació corporal viscuda amb soledat sinó com un sentiment de fortlesa i tranquil·litat viscut en companyia de l'adult sostenidor de les seves emocions.
- Guardar/treure: vivencien el seu mitjà intern com un espai en el que pot recollir alguna emoció o idea i al mateix temps li permet exterioritzar alguna cosa, i per tant comunicar-se.
- Obrir/tancar: vivencien el "deixar entrar" i el "deixar sortir" alguna emoció. Estableix un feed-back entre allò que surt i que entra. Comença a rebre i donar.

Fred/calent: vivencien aquell fred interior que paralitza, amb dolor, que fa sentir l'aïllament i la soledat; el calor i la tendresa de l'adult que té cura d'ell i l'ajuda en el seu camí de

creixement.

Vegem a continuació, exemples d'activitats que podem oferir a aquests infants dins "l'hora de joc", i "l'hora de la cançó". Aquestes propostes que ofereix l'autora tenen la pretensió de servir d'estímul a altres professionals per crear nous espais interactius que aquí no es mostren però que també podem proporcionar un context intersubjectiu que afavoreixi un vincle emocional entre El professional i l'infant.

1. L'espai interactiu "l'hora de joc".

Quan els donem una joguina sovint la llepen, li donen voltes, li fan fer algun soroll, estavellar-la contra el terra.... Si ens posem a jugar amb ells no ens fan cas i ens ignoren, fan com si no ens veiessin, i quan tenen una mica d'interès de seguida se'ls passa. No hi ha cap contacte intersubjectiu donat que el sentit del si-mateix subjectiu no s'ha desenvolupat, donant pas a l'existència d'una "soledat còsmica" (Stern 1985).

L'infant autista al no poder simbolitzar, tampoc pot jugar; una joguina no té cap significat per ell sols la sensació corporal que li pot produir tocar-la, mirar-la, escoltar-la, o llepar-la; sensacions que no li provoquen cap emoció. Ell i la joguina queden barrejats. L'infant no té consciència del fet i per tant no es possible que en conservi cap record; no hi ha sensació de cansament o avorriment, o desig de canvi d'activitat, sinó tot el contrari. Donat que la sensació corporal que ofereix la joguina pot ser plaentera i "asseguradora", es repeteix sense fi. Es dona la repetició d'una mateixa seqüència una i altre vegada, sense un principi i un fi, en un espai-temps circular (Resnik 1988). No hi ha cansament de la seqüència que es repeteix i cada cop que es viu és com si fos la primera vegada.

En l'infant autista el sentit d'existència i seguretat, depèn, en lloc del "si-mateix", del contacte que té amb els "objectes i formes autistes de sensació" (Tustin F, 1981). Els "objectes autistes" són durs, rígids i estàtics, proporcionen sensació de seguretat, de ser-hi, com protectors dels perills de tot el que no és ell. Poden ser parts del seu cos o objectes externs viscuts com una prolongació d'aquest (el penis, un cotxet, les claus...); en canvi les "formes autistes", són sensacions toves que s'originen en la superfície del cos (la saliva, el pipi, vòmit...), proporcionen sensacions de tranquil·litat, calmants de les seves pors. Amb elles l'infant evita les interaccions amb els altres i el seu entorn, i per tant de reviu les pèrdues de l'objecte i la diferenciació (Coromines J. 1988); a l'estar proporcionats pel seu cos, els viuen com alguna cosa disponible i present en tot moment.

És important doncs, que en l'àmbit educatiu i terapèutic, es creï una *espai "estar amb"* que afavoreixi l'activitat de "*l'hora de joc*" d'una forma sistemàtica. La interacció mútua generarà una experiència nova en l'infant a partir de la qual establirà un vincle que l'ajudarà a regular els seus naixents afectes i activacions, i el permetrà apropar-se, a poc a poc, a la seva subjectivitat.

Aquest espai anirà prenent sentit en la mesura que perseverem en la nostra actitud de crear situacions de joc. També en la mesura que expressem a l'infant el nostre desig de jugar amb ell una i altra vegada, ensenyant-li amb la nostra actitud i parla què és això que els nens i nenes fan i amb la qual cosa es pot expressar i potser divertir. Es crearà una "espiral

progressiva en la qual cada volta del cycle ens apropà una mica més a un intercanvi ple, novedos i creatiu" (Tubert Oklander, 1991)

És una situació difícil i complicada donat que normalment hi ha una absència de resposta, de resposta tal i com la donaria un nen o una nena que no fos autista. La realitat és que n'hi ha una de ben clara: l'actitud absent de l'infant davant la sol·licitud d'atenció i connexió que nosaltres li fem.

La constant absència d'interacció inevitablement provoca rebuig i cansament. La frustració provoca que el professional es plantegi si allò que fa té algun sentit o finalitat. Sent que l'atenció que necessita l'infant va "xuclant" totes les seves energies mentals i físiques donant pas a un cansament que l'espanta. En aquests moments de desesperança s'està apunt d'abandonar els esforços per connectar amb aquell infant que, en alguns moments es viscut com un objecte persecutori.

Com deia més amunt, serà l'actitud perseverant, l'expressió del desig de jugar amb ell, conjuntament amb la seva capacitat de regular la pròpia angoixa i afectes, el que faci que l'infant comenci a bellugar-se en una direcció diferent a la que ho venia fent i comenci a trobar sentit i donar forma dins la seva ment.

Partir de la nostra subjectivitat i escoltar els nostres sentiments ens ajudarà a no oblidar que aquell subjecte que està tant desconnectat de la realitat, tant silenciós i absent, tan fora del "nostre món", és també, un ser com nosaltres carregat de sentiments i emocions que encara no són percebudes dins la seva ment. Fonagy (1985) ens diu que la "funció reflexiva és vital per donar sentit a l'univers personal i interpersonal, donar-li sentit als propis sentiments i conductes, i a les dels altres. En la mesura que anem trobant les nostres respostes i les puguem reconèixer, podrem anar imaginant i verbalitzant les possibles emocions que l'infant pugui tenir de forma inconscient davant de les nostres actituds i interaccions. Així podrem anar alimentant el seu pensament, mica a mica, amb paciència i coratge.

Quins "jocs" podem fer amb ells?

Cada professional, segons siguin els infants que té al seu càrrec, ha de trobar els "seus materials", el "seu joc", i la "seva forma de jugar-hi". Podem començar per un joc molt senzill com pot ser manipular l'aigua, la sorra, la pilota...continuant per d'altres més elaborats com poden ser tenir cura d'una nina o "anar al metge" o "a comprar"..., experiències que sapiguem que ha viscut en un temps proper,... jocs de grup dirigits o lliures que introdueixin normes. Haurem d'introduir elements que l'ajudin a simbolitzar, a imaginar, a preveure, a esperar, a tolerar la frustració...Aquests hauran d'anar canviant o... no, en la mesura que el nen i la nena va evolucionant, o... no.

Sigui quin sigui, sobretot a l'inici, som nosaltres els qui "hem de jugar" i "convidar-lo" a jugar amb nosaltres. Mitchell (1993) pensa que el cuidador, en el treball relacional, ha de permetre que l'infant l'utilitzi com "un vehicle d'autoexploració", constituint-se així en un objecte terapèutic. Després, passat força temps, ja ens podrem deixar portar per l'infant o bé acompanyar-lo en el que ja podrà ser "el seu joc"...

Depenent de la gravetat de l'infant aquests jocs hauran de realitzar-se amb més d'un adult. Mica a mica aquest suport anirà desapareixent, però és important poder disposar d'aquest en els primers moments. Abans d'iniciar "el joc" se'ls explicarà a on aniran, què faran, quina part del cos i material utilitzaran. Molts d'ells inicien al terra, però mica a mica, en la mesura que van creixent i interactuant passen a convertir-se en jocs de taula. La duració d'aquests, en un principi, pot ser breu. Serà amb el temps que mica a mica s'allargarà, també segons la

motivació de cada un d'ells.

A continuació exposaré exemples d'algunes situacions de joc viscudes en un centre d'educació especial, proper a Barcelona, i en sessions de psicoteràpia. Cada un dels episodis que es relaten conviden a fer algun comentari o interpretació del què li pot succeir a l'infant, però aquesta no es la finalitat del treball que es presenta, sinó la de mostrar escenes "de joc" i "jocs" que podem oferir als infants autistes tot i que ens sembli difícil de fer. Per aquesta raó solsament em limitaré a relatar el què he fet.

Omplim, buidem i toquem jugant amb la sorra i la farina.

Dins el nostre espai tenim sorrals petits per manipular materials diversos amb les mans: l'anomenem "el racó de la sorra".

Fem servir sorra, farina, peces de "porexpan"... Utilitzem cubells, pales i rasclets, camions de diferents mides, capsos i pots per omplir i buidar.

El Marc, sols començar, vol manipular el que hi ha dins del "sorrall" i un cop comprova que és ple l'aixeca fent força i mentre el buida va dient " a fora!".

Li dic: *"Marc el sorrall s'està buidant!... Ara ja està buit!... Mira, està buit, no hi ha res a dins.... Anem a omplir-lo!... Tota la sorra està a fora!...Anem a posar-la a dins!...Pilar és amb tu i t'ajuda....El Marc i la Pilar estan jugant amb la sorra..."*

I els dos comencem a omplir-lo. Veig que no pot verbalitzar "a dintre".

Mentre ho fem li explico com és la sorra i el que estem fent: *"el Marc està omplint el sorrall amb la sorra. A ...dins!". "...La sorra és gruixuda i dura. ...El Marc toca la sorra amb les mans; rasca una mica!"*

Passats uns minuts li ensenyo la farina *"...La farina és blanca, fineta i suau!... La farina no és la sorra.... Són diferents! El Marc toca la farina amb les mans i no rasca."*

"Quins grans de sorra més gruixuts! ...Fan soroll quan cauen dins la capsal!"

Quan torna a tenir el sorrall una mica ple torna a buidar-lo ràpidament, molt ansiós. I li dic: *"...De vegades al Marc li sembla que està buit... per dintre,... però el Marc té moltes coses bones... a dintre.... Cada dia li agraden més coses: li agrada jugar amb la sorra, ...li agrada mirar contes,... li agrada mirar l'ocellet,... li agrada pintar amb colors..."*. *"...La Pilar està amb el Marc i l'ajuda a fer-se gran i fort."*

Després de manipular el material conjuntament durant uns mesos va poder utilitzar diversos pots per transvasar la sorra d'un a l'altre, manipular-la sense tenir que llençar-la per l'aire, jugar a amagar i descobrir les seves mans o alguns objectes, omplir els camions i traslladar-los d'un espai a l'altre.

Ens mullem amb l'aigua

Després d'explicar el què anem a fer, ens traslladem al lavabo perquè a la sala no tenim entrada d'aigua. Primer recollim el vestit d'aigua, el material, i la tovallola que utilitzarem.

El Marc sap obrir l'aixeta, i ho fa de forma brusca, amb molta excitació. Sols veu caure l'aigua, amb una mà, esquitxa tot el seu voltant mentre diu "A fora!"; amb l'altre, s'abraça,

com si s'aguantés el cos. Quan té la pica plena recull l'aigua amb una mà i també la treu fora mentre ho diu. Li agafo les dues mans i se les poso dins l'aigua mentre li dic: *"Mmm!, que fresqueta !... El Marc posa les mans dintre l'aigua!... L'aigua està freda!... Està bona Marc!"* - *T'agrada?*; Observo la seva expressió i com encara té dificultats per comunicar-se li poso paraules a allò que crec que va sentint *"Si Pilar, diu en Marc;...sí...m'agrada...perquè fa calor....!"*, *"al Marc li agrada molt l'aigua"*; i continuo dient: *"...L'aigua no té color, és transparent....Anem a veure que hi ha aquí dintre?"*...

I anem mirant les peces que hi ha, i explicant com són. La que més li agrada és l'esponja. *"Mira Marc, l'esponja és tova i recull l'aigua!"*. Li agrada exprimir-la i ho fa sol ben fort. Veiem objectes durs que suren i d'altres que no; també traspasem l'aigua d'una pica a l'altre amb objectes contenidors. *Um! que bé estem aquí jugant amb l'aigua! Sembla que t'agrada!...*

Després de jugar i manipular una estona li dic: *" Marc ara anirem a treure el tap del forat i veurem com se'n va l'aigua... Quan es queda buit es pot tornar a omplir"*.

Li agafo la mà i li poso al forat mentre li explico: *"L'aigua se'n va per aquí"*. Ell fa molta força en el sentit oposat. No li agrada tocar el forat. *"Quin soroll! Ara que s'ha buidat podem tornar a omplir-ho si obrim l'aixeta..."* De nou li agafo la mà i li faig tocar amb el dit, el foradet de l'aixeta. *"Mira Marc, aquí hi ha un altre forat més petit per on surt l'aigua...Tampoc t'agrada!... Al Marc sembla que li espanten una mica aquests forats....Tranquil...No et passa res dolent...tranquil...La Pilar està aquí amb tu...sols se'n va l'aigua...!"*...

Després d'haver fet l'activitat durant varius mesos ja podia iniciar tot sol el joc, manipular i experimentar amb els objectes, obrir i tancar aixetes, veure com desapareixia l'aigua i tornar a omplir la pica... i de vegades s'atrevia a tocar els forats. Jo podia mantenir-me separada d'ell, acompanyant-lo amb la meua mirada i les verbalitzacions d'allò que anava passant.

Muntar i desmuntar jugant a construccions.

Quan anem a "jugar" a construccions col·loquem la catifa en l'espai que he determinat per aquest joc i anem traient una a una les peces.

Al principi fem servir les d'escuma, més lleugeres i toves; més tard les de plàstic rígid, més dures, i sorolloses. Totes són de diferents colors i poden manipular-les bé amb les mans, la qual cosa no vol dir que ho facin. També utilitzem, en algunes ocasions uns coixins cúbics, d'uns 40x10 centímetres, que col·locats un sobre l'altre arriben a l'alçada dels infants.

Un cop estan totes les peces fora de la bossa explico: *" Anna, anem a fer una torre alta i forta.... Donem les peces!"*.Ella me les dona a la mà. No les pot col·locar una damunt l'altre. Començo a muntar la torre mentre mira el que faig. Li explico el què passa *"Anna mira com Pilar construeix una torre...Ara, aquesta peça la posarà l'Anna,... posa-la!..Té, posa-la amb la teua mà...."*. L'Anna no pot fer-ho sola; agafo la peça, la poso a la seva mà, mentre amb l'altre se la vaig acompanyant cap a la torre, i la col·loquem. Li dic: *"mira, l'Anna ha posat una peça a la torre! Pilar l'ajuda...Anem a posar una altre...té agafa-la!"*, i repetim la mateixa seqüència. *"Vinga, anem a fer una torre alta...Mira Anna..., tenim una torre alta,... ara la podem desmuntar per tornar-la a muntar després!"* Algun cop li he tingut que empènyer la mà, però quan va poder avançar una mica ho va fer tota sola amb un cop ben fort mentre deia *" pumba!"*.

De vegades, després que fèiem caure la torre es tirava al terra com si ella fos la torre que acabava de desmuntar-se. Li deia: *"L'Anna s'ha caigut desmuntada com la torre... però... no*

és la torra;... tu no ets la torra!...De vegades l'Anna sent que es trenca a trossets per dintre...". Intentem reconstruir la torra, mica a mica, a estonetes hi participa, altres es queda contemplant des del terra. Li explico: "Anna, mira,... totes les coses es poden tornar a muntar, posar fortes i dretes. ...Mira com faig la torre una altre vegada. ...La Pilar t'ajuda i està al teu costat.". ..."Va tu també pots posar-te dreta i forta....Vine a jugar amb mi!"...

On soc?... Aquí !...

El realitzem amb una roba que pugui cobrir gran part del cos o del cap i també aprofitem les estones en les que es canvien la roba Els infants s'amaguen un a un sota la roba mentre vaig dient el seu nom. Si poden aguantar-lo sense angoixa se'ls pot donar temps a que ells mateixos es destapin o sigui un altre company el que ho faci. Si els angoixa es preferible fer-ho sols uns segons, i esperar que amb el temps vagin tolerant més "el no veure". "On és el Joan...?" Ell es destapa amb la cara impertèrrita i jo dic "Aquí...!... Està aquí, el Joan!"... On és el Marc?...No ha vingut avui?...

"On està?"... "En Marc no hi és".... No el veig amb els ulls...". Llavors es treu la roba i tot somrient fa un gest, i alguna vegada diu "aquí!". Quan em tapo jo, dic: "La Pilar ha marxat!... On és la Pilar!... No la veig amb els ulls, diu el Marc"...., de seguida ve a destapar-me.... "Però...torna,... ja està aquí!"...Algun d'ells de seguida em destapa, mentre que algun altre roman com si no passes res, altres s'espanten i desorienten. Els animo a cercar-me reiteradament fins que finalment, aconseguix destapar-me i retrobar-me, ensenyant una mica d'alegria al veurem.

Amb aquest joc es treballa l'absència i la presència de l'objecte així com l'estímul del record. Al principi el realitzava breument cada dia; mica a mica vem passar a jugar algun dia escollit, per treballar les separacions del cap de setmana i iniciant el relat de les activitats que podien fer mentre eren a casa. A mesura que creixen es converteix en un joc esporàdic que s'utilitza per anticipar les separacions de llarga durada.

Joc de pilota.

Aquest joc el podem fer amb un sol infant, o bé amb tots els company de la classe. Si hi ha més nens anem dient el nom de tots. En els jocs de pilota està aquesta que va i ve, posant distància i afavorint la diferenciació. Al principi veiem com necessiten que estiguem molt a prop, quasi bé amb el cos enganxat i de vegades es necessita que hi siguin dos adults per poder utilitzar les mans conjuntament amb les del nen. Mica a mica es va separant donant pas a un moment de major diferenciació en el qual es pot també fer servir el pronom en primera i segona persona.

Ens posem en un espai marcat i comencem estant de peus o asseguts al terra.

Li dic: "Anem a jugar a pilota,... vine Anna, posat aquí.... Ara la Pilar es posa davant teu, mira que et dona.... La Pilar et dona la pilota... estàs preparada per agafar-la?"

L'Anna es fica les mans a la boca i les fa anar amunt i avall. Difícilment les té preparades. Al rebre la pilota se li escapa però va a buscar-la. La cull i després de llepar-la me la tira. Immediatament me l'ha tirat torna a llepar-se les mans.

Li dic: "per la Pilar...per l'Anna."...., "què li dona l'Anna a la Pilar?"

Quan li costa "connectar" li dic: "sembla que l'Anna no li vol donar res a la Pilar..."

La Pilar està amb tu i li agrada que li donis cosetes.... La Pilar recull el que l'Anna li dona".... "Va dona!,... estic esperant!.... Jo estic aquí i vull jugar amb tu!.... La Pilar et veu amb els ulls, però l'Anna sembla que no la vol veure.... Vol estar soleta, en lloc de donar-li la pilota i jugar amb la Pilar...Mira, la pilota!"

Després d'un temps de repetir aquesta situació o d'altres de semblants accedeix a "jugar" i s'inicia varies vegades l'anada i la tornada de la pilota. Passat un temps es va poder compartir el joc amb altres companys o adults i introduir jocs nous.

El garatge, els cotxes i els camions.

Tenim un garatge de fusta, gruixut i fort, resistent, on guardem els cotxes i camions. Al principi, després de rebre'l, era com si aquest no estigués, i com si els cotxes al canviar-los de lloc haguessin desaparegut; més tard es va convertir en un espai on enfilarse i baixar. De vegades s'apropaven a veure que hi havia allà dins. El Marc no s'atrevia a posar la mà en els compartiments i treure els cotxes. Quan veia que s'hi apropava, se l'agafava i ho fèiem junts. Després d'un temps va començar a anar-hi tot sol i també ha utilitzat la rampa per fer-los baixar i pujar; quasi bé sempre demanava que algun adult estigués al seu costat.

El Pere poques vegades li prestava atenció. De tant en tant s'apropava i mirava a dins però sense entretenir-se gaire. Passats uns mesos seia tot sol al davant, treia els cotxes de dins i feia rodar les rodes. Mentre anaven fent el seu procés, els convidava a jugar amb els camions i els cotxes passant-los d'un a l'altre de la mateixa manera que fem amb la pilota: "*pel Pere,... per la Pilar!*"; "*per mi..., diu el Pere!,... per tu... diu el Pere!*"; "*la Pilar recull... el que el Pere li dona*"; també juguem a carregar i descarregar-lo, a omplir i buidar-lo, arrossegar-lo, accidentar-lo i fer aparèixer un personatge que cura, fer onomatopeies, etc.

Imaginem tot jugant al zoo i la granja!

Tenim un espai marcat que representa l'espai "del zoo". El varem crear després de fer-hi una sortida. Durant un temps, els animals estaven col·locats en ell perquè els visualitzessin; més endavant els vaig posar dins del pot en el mateix lloc per observar si hi veien alguna diferència. Comencem a jugar asseguts al terra i el Marc a l'agafar el pot els treu tot d'una dient "*a fora!*".

A l'inici la seva activitat és agafar les peces i tornar-les a col·locar dins amb indiferència, sense prestar atenció als objectes. Jo li dic: "*no, Marc,... no ho endrecis encara.... Anem a jugar!...Mira, això és un cavall i el cavall corre així..., i quan salta ho fa així...Ara el posem dintre de la seva caseta així....". "Això és un lleó i és ferotge!... Ensenya les dents i fa Grrr! quan s'enfada.....Aquest és un mico i fa ui, ui... Te'n recordes quan varem anar al zoo?"...., ..."a la granja?" I així representant cada un dels animals, fent-los bellugar i "sonar". Mica a mica ha començat a escoltar-me amb atenció, mirant els meus moviments i expressions, per després fer durant uns moments el que jo he fet primer. No suporta veure la tanca on es col·loquen els animals, sempre la destrossa. Altres vegades els tira sobre meu. Quan no vol jugar més, comença a escampar les joguines per tot l'espai, llavors les torno a agrupar i comencem a endreçar-les dins del pot. En aquests moments li verbalitzo el que crec que li pot estar passant, intento contenir l'angoixa que el "joc" li pot haver ocasionat.*

El joc de "La caseta".

Tenim un espai que l'anomenem "la caseta", fet amb caps de cartró. Dins hi ha fireta i menjar, i algunes nines que el Joan ignora. Quan *anem a jugar* col·loco una catifa al terra davant la caseta i hi seiem els dos, un davant de l'altre. Agafo les olletes i les ompló amb el menjar de juguina; amb una cullera el remeno i així represento "l'hora de dinar". Vaig verbalitzant el que anem fent: *"Ara el Joan i la Pilar estan jugant a dinar. ...Agafem l'olla..., posem el menjar a dins..., i remenem amb la cullera... i...a dinar! Qui té gana?",... "- Um,... quina gana!",... "una cullerada pel Joan,... amm!,... una per la Pilar,... amm!.... Que bo!". "El Joan i la Pilar estan jugant a dinar. ...Fem com si estiguéssim dinant."* Mentre fem aquest joc ell mira amb intensitat tots els moviments de les meves mans com "enganxat" a elles; encongeix el seu cos, i es recargola tot contemplant els meus moviments. Li proposo: *"va ara fes-ho tu!"*. Aturo l'activitat i ell em toca amb la mà perquè continuï bellugant-me, mentre que amb la llengua s'omple de saliva els llavis. L'insisteixo que ho faci ell i li poso la cullera a les mans. La tira i la recull del terra per donar-me-la. Se la torno a posar i amb la meua mà l'acompanyo fent els gestos. Ho fem junts *"Mira el Joan també dona el dinar...renta els plats..."*

Aquests a l'inici duraven uns segons; immediatament retirava la mà i em donava l'objecte perquè ho fes jo solsament. Si parava l'activitat es llençava al terra enfadat. Li deia: *"Mira..., el Joan sembla que s'ha enfadat i no vol saber res de la Pilar. ... La Pilar està aquí amb tu i no et deixa sol. ...Jo vull jugar amb tu!. Així no pots penar en el que fem i no t'ho passes bé.... Ja ho saps.... Posat assegut que tornarem a jugar!"*

Finalment s'incorporava i tornavem a "jugar". Mica a mica, Joan ha trobat moments per introduir-se sol dins "la caseta". Quan el veig, m'acosto a ell i comencem a "jugar". És bonic i esperançador veure'l dins d'aquesta amb força per fer l'activitat i manipular els objectes que durant un temps li ha estat tan difícil.

Tots aquests jocs inicials donen pas a d'altres més elaborats i simbòlics com el joc de "metges", anar al "barber", "a comprar"...Aquests es poden combinar amb d'altres més normatius i de grup, al voltant de la taula com el "parchís", el dominó, les cartes, lotos, o encaixables.

2. L'espai interactiu de "la cançó."

Els infants s'orienten visualment cap a la font d'un so ja des del neixement (Wortheimer 1961; Buterworth i Castillo 1976;; Mendelson i Haith 1976). A través d'un element tant important com és la veu i el seu to, el professional, pot crear un espai d'interacció amb els infants. Aquesta veu que "canta" farà de pont entre ell i el nen. Es convertirà en una experiència d'unió entre ambdós que permetrà "un nou nivell de relació sensorial, i més tard mental, a través d'un significat compartit que s'adquirirà" (Stern, 1985) mica a mica.

Hi ha "alguna cosa", la veu i la seva musicalitat, que ve d'un lloc: la boca del professional, i va a algun altre: l'oïda de l'infant. Es situa en una posició intermèdia entre ambdós, actuant com un mena d'"objecte transicional" (Winnicott, 1953), tot i que en un primer moment l'infant no tingui clar quin és l'origen d'aquella sensació que rep i d'on prové.

És un element sensorial amb el que podem donar forma a sentiments, sensacions i coneixements. Actuarà com un reforç que l'ajudarà a diferenciar-se, a estimular i fixar l'atenció, el record, la imaginació i l'anticipació.

Primer hi ha un enganxament al ritme i al to de la veu que entra per l'oïda, o la vista que intenta mirar al qui canta i els seus moviments. La veu, la imatge d'on surt i l'infant són el mateix. Es dona una indiferenciació i en el millor dels casos una identificació adhesiva. (E. Bick 1968)

Mica a mica les paraules i la musicalitat començaran a tenir un sentit; s'identificaran amb alguna emoció o experiència viscuda que el mestre ajudarà a retrobar. Les paraules i la seva entonació aniran associades a una expressió facial i corporal, es a dir, a un llenguatge no verbal, que el nen dia darrera dia anirà veient. Podrem cantar una cançó amb alegria, amb tristesa, amb sorpresa, enfadats, fent ritmes repetitius, fent silencis; podrem bellugar el cos, les mans, el cap, enfilar-nos a una cadira, jeure al terra, donar-nos la volta, estar quietes .... Podrem representar estereotípies, com un ocell que vola amb l'aleteig dels dits, o la campaneta que sona amb el balanceig del cap o del cos, o el cargol que passa amb els sorolls de la llengua... , convertint un moviment buit de significat en un ritme amb cert sentit.

Cantar també és parlar, hi ha un missatge, un emissor i un receptor. Una veu que parla, s'escolta, que va marcant un límit i una distància, que aporta diferències. Parteix d'un, però pot sortir de diferent forma; no sempre és igual el què surt i el què entra, però si el qui ho diu, i el qui ho rep. Són les mateixes persones tot i que cada una d'elles són, també, diferents i que alhora poden tenir sentiments diversos dintre seu, com diversa és la seva veu segons l'emoció que senten. Persones que poden estar contentes una estona i una altre enfadades, sorpreses, espantades, encuriosides, afectuoses, violentes ..., sentiments que li anirem mostrant a l'infant al llarg del temps.

Al cantar no solament treballem el llenguatge musical sinó tot un vocabulari que anirem ajustant a l'evolució del nen i a la seva edat. Amb el cant podem fer jocs com emparaulaments, omissions, repeticions amb músiques diverses. I sobretot, de cançons en fem contes, històries, que podem relacionar amb les vivències dels infants. Emocions que s'expliquen en una cançó les poden reconèixer com a pròpies a través d'aquesta; semblen més acceptables i tolerables per ells que no pas si ho fem directament.

Una cançó que ara em ve al cap, és aquella que explica la història d'un aneguet que volia fer una cosa diferent i diu: "*Tots els aneguets se'n van a nedar i el més petitet es vol quedar; la mare enfadada el va renyar i el pobre aneguet es va posar a plorar, quec, quec, quec*". Els infants quedaven tant compungits que tenia que afegir "*però se li va passar... "La mamà li va dir, bé..., va... ja no estic enfadada, ...no ploris, però vine amb mi..."*... Llavors canviaven la cara i l'expressió d'angoixa desapareixia. Podem utilitzar les cançons per adequar-les a les necessitats dels infants i treballar amb elles els aspectes subjectius que vagin sorgint mica a mica.

Winnicott (1960) parla de la necessitat de l'infant de compartir la pròpia experiència subjectiva amb un altre ser humà. Quan aquesta no troba resposta la reacció emocional del subjecte es de buit i desesperança. Quan aquesta la troba és d'harmonia i plenitud. Per exemple el poder sentir, en aquest cas, l'enfado de la mamà... o de la mestre... perquè ha passat alguna cosa que no anava gaire a l'hora, a través de la cançó, pot tornar a col·locar al seu lloc el sentiment de benestar. També en aquest exemple es pot parlar d'aquell "plor" que té l'aneguet que està trist perquè no l'entenen... o no li deixen fer el que vol,... com tantes vegades els hi passa a ells. Són tot un seguit de sentiments col·locats fora de l'infant

que li facilita el seu apropament.

Una altre cançó molt bonica, explicava la història d'un ocell que vivia en una gàbia i començava dient *"era un ocellet bonic com tu..."*, mentre els assenyalava amb el dit. Continuava dient que *"l'ocell no estava content encara que la gàbia era molt bonica; l'ocell estava trist, volia volar, sortir a l'aire, al sol..."*, i aquí, quan la cantava, la veu i l'expressió de la cara era trista; llavors observava que les seves cares impertèrrites començaven a manifestar expressions i cert neguit que en el tarannà diari no es veia i que a través de la cançó apareixien.

La vida de l'ocell va canviar quan es va obrir la porteta de la gàbia i va poder volar. Llavors amb la veu alegre, animada i forta i amb una expressió d'alegria a la cara, continuava cantant la cançó, mentre els nens començaven a bellugar el seu cos, a obrir els ulls a bellugar-se, apareixent algun somriure. La cançó acabava explicant com l'ocell content va poder fer el que més desitjava.

La cançó ens servia per parlar d'ells a través d'aquell ocell, que primer estava trist, perquè havia coses que no li agradaven o no les entenia,...però que, mica a mica, es van poder solucionar, i va poder estar content...*"Nosaltres també estem tristos o enrabiats de vegades com aquest ocellet;, ens enfadem perquè les coses no són com volem o... no les entenem..."*, i podem posar l'exemple d'algun fet que s'hagi donat on es pugui veure aquest aspecte. *"El Jordi s'ha enfadat amb la Pilar perquè no el deixava anar descalç quan ell volia i li feia posar-se les sabates..."*. *"Ara el Jordi ja no està tant enfadat, pot pensar una miqueta amb el que la Pilar li ha dit... No sempre estem igual"*. I així mica a mica també els anem apropant a la seva realitat, a l'experiència diària que troben en la nostra companyia, o a casa amb la seva família, i que nosaltres els hi anem recollint i presentant d'una forma més entenedora i ordenada.

De vegades quan Joan començava a aïllar-se, a remenar el cap i el cos, li deia: *"el Joan té ganes d'estar sol i fer "la campaneta"*; llavors l'acompanyava mentre li cantava la cançó de *"La campaneta la ning, ning"*. Sovint començava a parar-se i a fer una altre cosa, altres anava portant el ritme amb tot el cos, altre "passava" de mi i seguia amb el seu balanceigs, i d'altres reia i podia sentir-se jugar una miqueta.

També podem utilitzar la cançó en moments puntuals d'angoixa on no hi cap, cap mena de paraula consoladora. Per exemple, quan es dona un temps de dolor, bé per una frustració, bé per l'angoixa que els pot produir la seva impotència davant la realitat...canto la cançó de *"El noi de la mare" o la cançó Bressol de Brahms*, amb la veu suau i acollidora, mentre recullo en els braços al Marc, i aquesta serveix per recuperar un clima de tranquil·litat i benestar que d'una altre manera és impossible. Més tard podem parlar sobre allò que ha passat i que ha provocat tanta desesperació.

En aquest espai interactiu també podem treballar la simbolització amb imatges. Podem associar una cançó a un dibuix i preguntar-li *"Quina cançó vols cantar?"*. I l'anem apropant al dibuix dient-li el nom de la cançó. Qualsevulla moviment o gest que veiem l'aprofitarem per interpretar-lo com una elecció, sempre i quan no hi hagi possibilitat de llenguatge verbal. Així doncs comencem a posar un altre símbol a les paraules que agrada escoltar, que fan sentir alguna cosa.

La cançó, per ella mateixa, també ens serveix com a símbol de diverses activitats. Com una eina que anticipa allò que viuran. Poden identificar diversos moments del dia a través d'aquesta i cantar-la sempre que es va a fer aquella activitat. Caldrà fer-ho sempre durant

una temporada. Si volem que ens sigui útil, quan planifiquem l'activitat i pensem en el temps que necessitem per fer-la, hem de tenir en compte el temps que utilitzem per cantar-la i valorar-la com una eina més de treball.. "On anem quan cantem aquesta cançó?" "Qui se'n recorda?"...I utilitzar-la com una eina afavoridora del record, la memòria, l'anticipació...

Aquest espai intersubjectiu que es donarà entre l'adult i l'infant a través de la cançó es convertirà en un mitjà en el qual el nen començarà a projectar-s'hi, i desenvoluparà el procés de diferenciació i individuació (Coromines J., 1985), trobant en ella parts i emocions d'ell mateix que l'aproparan al naixent sí-mateix emergent.(Stern D, 1984)

Conclusions

Amb el present treball he intentat desenvolupar i mostrar exemples sobre:

- Com crear nous espais interactiu "estar amb" a través d'experiències relacionades directament amb els sentits.
- Com a partir d'un marc compartit d'experiències i significats, els infants experimenten, en paraules de D. Stern, "l'emergència d'una organització (...) d'unes xarxes que es van integrant" ("sí-mateix emergent"), per arribar, en la mesura de les possibilitats de cada un, a un "sí mateix més subjectiu".
- Com l'esperança, la perseverança i la capacitat empàtica del professional poden afavorir l'experiència íntima de "temps recobrat" en els infants autistes.
- La importància d'oferir un espai interactiu com un eix transversal i de forma sistemàtica per afavorir l'estructuració espai-temporal en els infants.

–

Tot plegat, amb la pretensió que, poc a poc, l'infant autista, sigui més capaç de:

- Reconèixer la importància dels seus sentits com a mitjà per conèixer l'entorn.
- Utilitzar la percepció, la orientació, la memòria i l'atenció com eines per interactuar amb el mitjà.
- Interessar-se pel joc i altres activitats pròpies de l'entorn infantil utilitzant-les com a forma de relació i expressió d'afectes i sentiments.
- Acceptar el dolor físic com a font de desplaer i el benestar com a font de plaer.

REFERÈNCIES

- ANDERSON, R. (1994). *Conferencias clínicas sobre Klein y Bion*. Paidós. Psicología Profunda.
- BLEICHMAR, E.D. (2000). *Lo intrapsíquico y lo intersubjetivo. Metodología de la psicoterapia de la relación padres-hijos/as desde el enfoque modular transformacional*. Aperturas Psicoanalíticas, N° 6.

- BLEUCA, J. y AZNAR, C. (1990) *Actitud del adulto al lado del niño psicótico y autista. Acción espontánea y proposición*. III Jornades catalanes d'Autisme i psicosis infantiles.
- BUÑUEL, J. (1990) *Una organización funcional neurológica diferente. Causas, evolución y diagnóstico*. III Jornades catalanes d'Autisme i psicosis infantiles.
- COROMINES, J. (1991) *Psicopatología i desenvolupament arcaic.*; Ed. Espaxs.
- COROMINES, J. (1985) *Defenses Autístiques en nens psicòtics: Estudis Aplicacions en psicoteràpia i psicopedagogia*. Revista Catalana de Psicoanàlisi, vol. II, nº2
- DRYZUN, J. (2005). *Aspectos intersubjetivos de la técnica analítica. Estados de aislamiento*. Aperturas psicoanalíticas, nº 21.
- FONAGY, P (1991) *Thinking about thinking: some clinical and theoretical considerations in the treatment of a borderline patient*. International Journal of psycho-analysis, 72; 15-22.
- KOHUT, H (1971) *The analysis of the self*. Nueva York: International Universities Press.
- LYONS-RUTH, K. (1999) *El inconsciente bipersonal*. Aperturas psicoanalíticas nº4.
- MELTZER, D. (1984) *Exploraciones del autismo*; Ed. Paidós.
- MITCHELL (1993) *Conceptos relacionales en psicoanálisis*. Aperturas psicoanalíticas, nº 4
- ORANGE, D.M., ATWOOD, G.E., STOLOROW, R.D. (1997). *Working intersubjectively: Contextualism in psychoanalytic practice*. Hillsdale, NJ: The analytic Press.
- RESNIK, S. (1990) *Aspectos normales y patológicos del autismo*. III Jornades catalanes d'Autisme i psicosis infantiles.
- SLADE, A. (2000). *Representación, simbolización y regulación afectiva en el tratamiento concomitante de una madre y su niño: teoría del apego y psicoterapia infantil*. Aperturas Psicoanalíticas, nº5.
- SPITZ, R. (1965) *El primer año de vida*. Fondo de Cultura Económica.
- STERN, D. (1998), *The "something more" than interpretation*. Aperturas Psicoanalíticas, nº 2
- STERN, D. (1985) *El mundo Interpersonal del Infante. Una perspectiva desde el psicoanálisis y la psicología evolutiva..* Paidós.
- STEINER, J. (1994) *Replegaments Psíquics*. Columna.
- TUSTIN, F. (1992) *El cascaron protector en niños y adultos..* Amorrortu ediciones.
- TUSTIN, F. *Barreras autistas en los pacientes neuróticos..* Amorrortu Ediciones.
- VILAGUT, P. (2007) *Una experiencia docente con niños autistas. Una experiencia de relación. Una aplicación del psicoanálisis*. Revista www.psicoterapiarelacional.es v.1, nº 1
- VILOCA, LL. (1999). *Ansietats Catastròfica: de la sensorialitat a la comunicació*.
Revista Catalana de Psicoanàlisi. Vol XV/núm. 1
- VILOCA, LL. *De la discontinuïtat a la continuïtat en la relació d'objecte*. Revista Catalana de Psicoanàlisi, nº1, 1999.
- VIETA, F (2007). *Espacio-tiempo mental*. Clínica e investigación relacional. Vol 1, nº 1. www.psicoterapiarelacional.es

NOTES

¹ Per raons d'espai el present article ha estat dividit en dues parts.. La segona es mostra en aquest número i la primera que fa referència a: Vilagut Macià, Pilar. (2008). L'infant autista. A la recerca d'espais interactius "estar amb" dins d'un marc educatiu i terapèutic. Primera part. *Clinica e Investigación Relacional*, 2 (2): 379-396. [ISSN 1988-2939]

[<http://www.psicoterapiarelacional.es/CeIRREVISTAOnline/CEIRPortada/tabid/216/Default.aspx>]

² Pilar Vilagut Macià treballa en la Unitat d'Educació Especial. CEIP Josep M^è Jujol. C/Riera de Sant Miquel, 41 08006 Barcelona. És docent en la Universitat Autònoma de Barcelona en la Facultat de Ciències de l'educació, del curs de lliure elecció: L'escola, una heina terapèutica pels nens autistes. Despatx professional: C/ Vico, 32, 1^è 1^a 08021 Barcelona. Telf.:934144931. Correo electrònic de contacte: pvilagut@xtec.cat